

HÜKÜMET SİSTEMİNİN YÖNETİŞİM ANLAYIŞLARINA İLİŞKİN HALKIN OLGUSAL YAKLAŞIMI

(Sayfa 30-38)

Prof.Dr.Ali ACAR

Selçuk Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-6478-2206

alacar@selcuk.edu.tr

Özet

Yönetim kavramı, genellikle örgütsel hedeflere ulaşmak için birincil planlama, organizasyon, rehberlik ve kontrol süreci aracılığıyla kaynakların koordinasyonu olarak tanımlanır. Yönetim olgusu, resmi veya gayri resmi gruplardaki büyük veya küçük tüm grupların başkalarını etkilemek veya başkalarıyla işbirliği yoluyla belirli hedeflere/hedeflere ulaşmak için faaliyetlerini tanımlar. Kısaca yönetim; en küçük toplumsal birimden aileye ve en yüksek siyasi otoriteye sahip ülkeye kadar farklı düzeylerde yürütülen faaliyetler olarak tanımlanabilir. Yönetişim, kamu sorumluluğunu ve kontrolünü anlamak için yepyeni bir yaklaşım getiriyor. Bu yeni anlayışa göre, kamusal sorumluluklar genişletilmekte ve yönetilenler yönetim sürecine dâhil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler. Cumhurbaşkanlığı, Hükümet, Yönetişim

Abstract

The concept of management is often defined as the coordination of resources through the primary process of planning, organization, guidance and control to achieve organizational goals. The phenomenon of management describes the activities of all groups, large or small, in formal or informal groups, to influence others or to achieve certain goals/objectives through cooperation with others. Briefly, management; It can be defined as activities carried out at different levels, from the smallest social unit to the family and the country with the highest political authority. Governance takes a whole new approach to understanding public responsibility and control. According to this new understanding, public responsibilities are expanded and the governed are included in the management process.

Keywords Presidency, Government, Governance

1. Yönetişim Kavramı ve Gelişim Süreci

Yönetişim kavramı devlet yönetiminde ulusal aktörler ve uluslararası örgütleri birlikte ele alarak yeni kavramsal tanımlamalar oluşturmuştur. Çalışmanın bu noktasında yönetişim kavramının nasıl ortaya çıktığı ve gelişim sürecinde bu örgütlerle ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda ise ekonomi ve siyaseti şekillendirme yönünde tüm dünyaya yayıldı. "Governanca" terimi Türkçe 'ye "yönetişim" olarak geçmiştir. Ülkenin demokratikleşmiş, aşağıdan yukarıya örgütlenmesi, sosyal girişimleri tetiklemenin bir yolu "vatandaş seferberliği" olsa da, ekonomik katılımcıların veya şirketlerin yönetişimdeki rolünün artmasını sağlamak için başkaları için tek olası yol olarak görülüyor. Bu kavramın en hızlı yayılan ve en çok kullanılan anlamı, 21. yüzyılda ülkenin siyasi ve idari olarak yeniden düzenlenmesi veya yeniden düzenlenmesidir. Kamu yönetimi sözlüğünde ise "sosyo-politik bir sistem içinde ilgili tüm aktörlerin ortak çabalarıyla oluşan bir yapı veya düzen" olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt, Ergun, 1998: 133). 20. yüzyılın ilk yarısında kamu hizmetleri alanındaki genişleme eğilimi, dünyadaki değişimlere ve yeni yaklaşımlara karşılık devletin işlevlerini büyük ölçüde artırmıştır. 1990'lı yıllarda demokratik yönetim güçlenmiş, yönetişim kavramları yaygınlaşmaya başlamış, kamu yönetimine ilişkin önemli sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik sorunlar fark edilmiş ve bunları çözmek için yeni anlayışlara ihtiyaç duyulmuştur. Yönetişim, tek taraflı yönetim yöntemlerini reddeder ve çok taraflı ortak yönetimi ve yönetilenlerin karar alma sürecine katılımını gerektirir. Her halükarda yönetişim uygulaması için gerekli koşul, kişilerin kendilerini ilgilendiren konularda karar alırken sürece katılması ve bu süreçte aktif rol oynamasıdır (Palabıyık, 2003: 227). Birçok birim idari yanında C.Başkanlığı hükümet sisteminde yürütmeye ilişkin siyasi kararlarda yönetişim süreçlerinde süreçlerine başaktör olarak dâhil olmaktadır. Bu durumda Yürütme erkinde bulunan makamlar; samimiyet, kararlılık ve işbirliğine yönelik kararlılık yetisi içerisinde olmalıdırlar.

1.1 Yönetişim Kavramı

Yönetim kavramı, genellikle örgütsel hedeflere ulaşmak için birincil planlama, organizasyon, rehberlik ve kontrol süreci aracılığıyla kaynakların koordinasyonu olarak tanımlanır. Yönetim olgusu, resmi veya gayri resmi gruplardaki büyük veya küçük tüm grupların başkalarını etkilemek veya başkalarıyla işbirliği yoluyla belirli

hedeflere/hedeflere ulaşmak için faaliyetlerini tanımlar. Kısaca yönetim; en küçük toplumsal birimden aileye ve en yüksek siyasi otoriteye sahip ülkeye kadar farklı düzeylerde yürütülen faaliyetler olarak tanımlanabilir. Yönetişim, kamu sorumluluğunu ve kontrolünü anlamak için yepyeni bir yaklaşım getiriyor. Bu yeni anlayışa göre, kamusal sorumluluklar genişletilmekte ve yönetilenler yönetim sürecine dâhil edilmektedir.

Yönetişim, esneklik, demokrasi, çeşitlilik, açıklık, hesap verebilirlik ve yerellik, performans ve genel kalite gibi unsurları içerir. Yönetişim, gücün nasıl kullanılacağına, kararların nasıl alınacağına ve vatandaşların yönetim sürecine nasıl katıldığına karar verme sürecidir. Yönetişim kavramı, kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini içeren karmaşık bir sistemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu anlayışa göre yönetim bir süreç olarak kabul edilir. (Eryılmaz,200:234) İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1970'lerden itibaren hızlanan küreselleşme ve bölgesel bütünleşme süreci, ulusal ve uluslararası siyasi yapıyı sarsmış ve ulusal egemenlik ilkesini mutlak anlamda aşındırmaya başlamıştır. "Soğuk Savaş"ın sona ermesi ve bazı ülkelerin parçalanması, egemenlik tartışmalarını artırmış ve egemenlik krizlerinden söz edilmeye başlanmıştır.

Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler merkezde toplanmamalı; bir kısım güç, yetki, görev ve fonksiyonlar yürütme erkindeki diğer devlet birimlerine aktarılmalıdır.

Yönetişim; Bir ülkede kaynaklar üzerinde kontrolü elinde bulunduran otoritenin, bu kaynakları ekonomik ve toplumsal gelişme için nasıl kullandığını belirleyen gelenekler ve kurumsal yapı olarak nitelendirilmektedir. Kararların nasıl alındığı veya alınması gerektiği vatandaşların bu sürece katılım yollarını içermektedir. Dolayısıyla yönetim'de meşruiyet, şeffaflık, katılım, kamu hizmetlerin etkin bir şekilde uygulanması önemli olmaktadır. Bu tanım çerçevesinde, devleti idare eden siyasi otoritenin vatandaşlara olan görev sorumluluklarından insan haklarına, ve devletin düzenleyici rolüne kadar toplumsal yaşamın hemen her şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirlik çerçevesinde yürütülmelidir. Yöneten kademesinde bulunan siyasi idarenin kamu, özel sektör bazında vatandaşların refahlarının artırılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi konularında ortak sorumluluklar taşımaktadır. Yönetişim ilkelerin başında, "hesap verebilirlik, şeffaflık, katılımcılık, kapsayıcılık, etkinlik ve yararlılık, mevzuata uygunluk" gibi ilkeler gelmektedir. Konuyla ilgili yazında bunlara bazen insan hakları, karşılık verme gibi ilkelerin de ilave edildiği görülmektedir. İyi yönetim kavramı, daha fazla şeffaflığın sağlanması, sorumluluk, etkinlik, tarafsızlık ve katılım gibi konulara vurgu yapmaktadır(Woods,1999:44)

İyi yönetim, devletin piyasaya müdahalesini piyasa aktörlerinin lehine sınırlandıran bir yönetim tarzıdır; bunu yaparken kalkınmanın sadece teknik bir konu olarak görülmesi ve siyasetten arındırılması gerektiği üzerinde durulur. Bu özellikleriyle iyi yönetimi, neoliberal paradigmanın devamı olarak görmek mümkündür. Şeffaflık ve bilgi erişimi: Hesap verebilirlik ve iyi yönetim yaratmak için kamuya bilgi erişimi şarttır. Hesap verebilirlik ve şeffaflık, devlet kurumlarını duyarlı hale getirmiştir (World Bank, 1994: viii).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations for Development Programme/UNDP) 1997'de "Governance and Sustainable Human 52 Development/Yönetişim ve Sürdürülebilir İnsani Gelişme" raporunda İyi Yönetişim Prensiplerini tanımlanmaktadır: 1. Katılım: Tüm erkeklerin ve kadınların karar verme sürecinde bir sesi olmalıdır. Bu geniş katılım, örgütlenme ve konuşma özgürlüğünün yanı sıra katılım kapasitelerine de dayanmaktadır; 2. Konsensüs oryantasyonu: İyi yönetim geniş bir fikir birliğine ulaşmak için farklı çıkarlara aracılık eder; 3. Stratejik vizyon: Liderler ve kamuoyu, iyi yönetim ve insani gelişme üzerine geniş ve uzun vadeli bir bakış açısına sahip olmuş ve bu tür bir kalkınma için gerekli olduğunun bilincindedir. Bu perspektifin temel aldığı tarihsel, kültürel ve sosyal karmaşıklıkların da bir anlayışı vardır; 4. Duyarlılık: Kurumlar ve süreçler tüm paydaşlara hizmet etmeye çalışır; 5. Etkinlik ve verimlilik: Süreçler ve kurumlar, kaynakların en iyi şekilde kullanılmasında ihtiyaçlara cevap veren sonuçlar üretir; 6. Hesap Verebilirlik: Hükümetteki karar alıcılar, özel sektör ve sivil toplum örgütleri kamuya ve kurumsal paydaşlara karşı hesap verebilir durumdadır. Bu hesap verebilirlik, kuruluşlara ve kararın iç veya dış olmasına bağlı olarak farklılık gösterir; 7. Şeffaflık: Şeffaflık, serbest bilgi akışı üzerine kurulmuştur. Süreçler, kurumlar ve bilgiler, kendileriyle ilgili olanlara doğrudan erişilebilir. Bunları anlamak ve izlemek için yeterli bilgi verilir; 8. Eşitlik: Tüm erkek ve kadınların refahlarını iyileştirme veya sürdürme fırsatları vardır; 9. Hukukun Üstünlüğü (Rule of Law): Özellikle insan hakları yasalarında olmak üzere yasal çerçeveler adil olmalı ve tarafsız olmalıdır (Graham, Amos ve Plumpton, 2003).

2.Yönetişimin Temel İlkeleri

2.1.Açıklık (Şeffaflık)

1970'li yıllardan itibaren kamu sektöründe yeni kamu yönetimi yöntemlerinin ağırlık kazanması ile birlikte kurumsal iç düzenlemelerde, iç kontrol mekanizmalarında ve daha iyi kararlar almak için bilgi paylaşımında yapılan iyileştirmeler kamu yönetiminde giderek daha önemli hale gelmiştir. Sonraki dönemde küreselleşme, bilgi toplumu ve katılımcı demokrasinin yaygınlaşmasıyla birlikte kamu hizmeti yönetimi anlayışı da değişmiştir. Dolayısıyla kamu yönetimini yöneten yönetim yönteminin bir sonucu olarak şeffaflık anlayışı, kamu kurumlarının yaptığı düzenlemeleri tamamlamakta ve kamu kurumlarına egemen olmaktadır (Gündoğan, 2010: 47-48). Bu kavram, çevre ile bilgi paylaşan ve açık hareket eden kamu kurumları olarak tanımlanabilir. Genel olarak şeffaflık, kamu sektöründeki paydaşların kendi çıkarlarını korumak için gerekli bilgilere sahip olmasıyla

açıklanabilir. Bu nedenle kamu yönetiminde ilgili tüm aktörler arasında bilgi akışının sağlandığı açık iletişim kanallarının bulunması gereklidir (Öztoprak, 2011:32).

2.2.Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik kavramı, paydaşların kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinden ve kararlarından etkilenenlere karşı sorumlu olduklarını ifade eder. Kamu yönetimi açısından bakıldığında, seçilmiş veya atanmış kamu yöneticilerinin karar ve faaliyetlerinden sorumlu tutuldukları ve halka cevap vermek zorunda oldukları şeklinde ifade edilmektedir. Bu kavram, yanıt verme ve uygulama gibi iki bağımsız mekanizma içerir. Kavramı açtığımızda yanıt vermek, kamuoyunun karar ve eylemlerini kamuoyuna bildirmek, zorlama ise kamunun veya hesap verebilirlik kurumunun karşı tarafı cezalandırma yetkisine sahip olması anlamına gelmektedir (Öztoprak, 2011: 36).

2.3. Katılım

Katılım, kamu yetkililerini sorumlu tutma yeteneğinin yanı sıra ifade özgürlüğüne sahip bireysel vatandaşların yeteneği veya kamusal karar alma ve eylem süreçlerine katılma yeteneği olarak tanımlanabilecek yönetim kavramının özü olarak tanımlanmaktadır. (Öztoprak, 2011: 58). Vatandaşların, paydaşların yönetimde söz sahibi olduğunu belirtmek için kullanılabilir. Aktif katılım, halkı yönetmek için devletle el ele çalışmak olarak görülmektedir. Katılım ilkesi, istişare toplantıları, halk toplantıları, halk toplantıları, anketler yoluyla elde edilen kamuoyu geri bildirimleri gibi çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla halkı bilgilendirmek ve nihayetinde kamuoyunun politika oluşturma sürecine aktif olarak katılmasıdır. Katılım ilkesi tam olarak uygulandığında karar alma sürecinde bir paydaşın olacağı görülmektedir.

3.Başkanlığı Hükümet Sistemi ile Yönetişim Modelinin Uygulanabilirliği

Bireylerin siyasal ve toplumsal rollerinin yeniden düşünülmesini öngören bir yönetim modelinin her ülkede uygulanabilirliği bağlamında, “aktif vatandaşlık” ve “organize toplumsal yapı” belirleyici kriterler haline gelmektedir. Bu iki standart “katılım” ve “sivil toplum” kavramlarıyla yakından ilişkili olduğundan, bu iki kavram daha çok yönetim modeli tarafından vurgulanmakta ve aynı zamanda modelin de odak noktasını oluşturmaktadır. Bireylerin siyasal ve toplumsal rollerinin yeniden düşünülmesini öngören bir yönetim modelinin her ülkede uygulanabilirliği bağlamında, “aktif vatandaşlık” ve “organize toplumsal yapı” belirleyici kriterler haline gelmektedir. Bu iki standart “katılım” ve “sivil toplum” kavramlarıyla yakından ilişkili olduğundan, bu iki kavram daha çok yönetim modeli tarafından vurgulanmakta ve aynı zamanda modelin de odak noktasını oluşturmaktadır. Öte yandan katılımcı demokratik yöntem, herkesin siyasi sürece katılmaya devam edebileceğini öngörmektedir. Bu durumda katılımcı demokrasi, "vatandaşların kendilerini çeşitli şekillerde etkileyen tüm kararlara aktif katılımının yanı sıra toplumun tüm kesimlerinin yüksek bir âdemi merkezîyetçilik anlayışı ile katılımı" olarak tanımlanabilir. Ancak Türkiye pratiğinde katılım açısından elitist yöntemler etkilidir. Katılım, seçimler, halk oylaması, sivil inisiyatifler, planlama forumları, kamuoyu yoklamaları, halk toplantıları ve sanal etkileşim yöntemleri dışında seçimlerde oy kullanma ile sınırlı kalmaktadır. Yapılan anketlerde Siyasi idare ile görüşmelerde kabul edilme, yetkililerle görüşme ve sonuç alma konusunda umutsuzluk ifade eden yanıtların toplam sayısı %68 iken ilgisizlik, zamansızlık ve önemsememe kategorisinde %76 kara ulaşmaktadır.

Katılım, sadece genel seçimlerde ve 4-5 yılda bir yapılan yerel seçimlerde oy kullanmak olarak görülmekte ve vatandaşların katılım işlevi sadece seçime indirgenmektedir. Kamu yönetiminde yönetim modellerinin uygulanmasının ikinci önemli kriteri “organize bir toplumsal yapının” varlığıdır. Örgütlü bir toplumsal yapının varlığı, bir ülkedeki STK'ların nitelik ve niceliksel gelişimi ile yakından ilgilidir. STK'lar olmadan kamu yönetiminin etkin, hesap verebilir ve şeffaf hale getirmek ve alınan kararların meşruiyetini sağlamak için katılımı artırmak mümkün değildir. Dolayısıyla bireyler aktif olarak katıldıkları sürece örgütlü bir toplumsal yapı oluşturulması ve bu yapının gerçekleşmesiyle birlikte sivil farkındalık ve katılım artacaktır. (Acar,2019:146)

Sivil toplum, "devletten bağımsız ve özel alan ile devlet arasında aracılık yapan gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi kendine yeterli bir örgütsel sosyal yapıdır." İktidar hukuka dayandığı sürece, sivil toplum devlet iktidarını kısıtlama ve meşrulaştırma hakkına sahiptir. Bu durumda sivil toplum, devletten bağımsızlığı içerir, ancak devletten yabancılaşması gerekmez. Ayrıca, sivil toplum resmi devlet gücünü gerçekleştirme eğiliminde değildir ve herhangi bir grubun, topluluğun veya bireyin tüm çıkarlarını temsil etmeye çalışmaz. Devlet ve sivil toplum yakından bağlantılıdır. Devlet, sivil toplumun kaos ve tiranlıklar yaratmasını engellemek için siyasi ve yasal düzenlemelere başvururken, sivil toplum ise devletin zorbalığa ve hukuk dışına çıkmasına engel olmaya çalışır. Sivil toplumun ortaya çıkışı ve doğası, toplumun tarihi, ekonomik, sosyal ve manevi gelişimi ile ilgilidir.

Sivil toplum kuruluşlarının demokratikleşmeyi teşvik etme, katılımı artırma, gücü kısıtlama ve sorgulama gibi temel işlevleri yerine getiremediği bir toplumda yönetişimin işlevleri yerine getirememektedir.

Türkiye'de 2017 anayasa değişikliklerinde sadece Anayasa'nın 75. ve 76. maddeleri değiştirilerek milletvekili sayısı ve seçim koşulları değişti. Bu terimlerdeki değişiklikler, cumhurbaşkanlığı hükümetinin özelliklerinden ziyade demokratik katılımı ve temsili artırmaya yönelik değişiklikler olarak görülebilir. Başka bir deyişle, temsilci

sayısı ve seçilme nitelikleri hükümet sisteminin bir özelliği olarak kabul edilemez. Anayasa'da yapılan 77. değişiklik ile milletvekili seçimlerinin dört yıldan beş yıla çıkarılarak ve cumhurbaşkanlığı seçimleri ile genel seçimlerin aynı anda yapılması kararlaştırıldı.

3.1.Cumhurbaşkanlığı Sistemi ve Türkiye’de Sistemin Dönüşümü

Dünya düzeyine bakıldığında günümüz demokrasilerinde birçok ülkenin devlet idari gücünün ayrılığı ilkesini benimsediği ancak bu ayrılığın yumuşak veya sert olmasına göre hükümet sistemlerinin farklılık gösterdiği söylenebilir. En yaygın hükümet sistemleri parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleridir. Devlet sistemi tercihleri her toplumun tarihine, coğrafyasına ve yönetim kültürüne göre farklılık gösterir. Hükümet sistemi tercihlerinin toplumun dinamik yapısına göre değişebileceği iyi bilinmektedir (Coşkun, 2015: 15). Parlamenter sisteminin hükümetlerin istikrarlı ve sağlıklı oluşturulmasında daha az başarının bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir. Parlamento koalisyon hükümetinin yol açtığı siyasi istikrarsızlık, meclis tarafından seçilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yarattığı kriz ve farklı grupların ortak paydada toplantı yapamaması askeri darbelerin müdahalesine ve demokratik kurumların kapanmasına neden olmuş ve demokratik kurumların kapanması sonucunu doğurmuştur. (Acar;2019:136) Başkanlık sistemine geçme süreci Türkiye, 1970’lerde siyasi sisteminin değiştirilmesi gerektiğini Necmettin Erbakan ile tartışmaya başladı ve Alparslan Türkeş ile görüşmelerini sürdürdü. Turgut Özal’ın 1980’lerin sonunda sürece katılımı 1990’ların ikinci yarısından itibaren Süleyman Demirel ile devam etmiştir (Miş, Duran, 2017: 21-27). 2007. Halk seçimleri gündeme alınmakta ve 2014 yılında cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile fiili yarı başkanlık sistemi uygulanmaktadır. FETÖ’nün 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi nedeniyle AK Parti ve MHP ortak bir zeminde bir araya gelerek anayasa değişikliğini 16 Nisan 2017’de kamuoyuna sundu (Miş, Duran, 2017: 37-41). "Cumhurbaşkanlığı sistemi" ile geçmişte yaşanan siyasi krizlerin önüne geçebilmek için Türkiye'nin yönetim kültürüne kanun ve yönetmelikler önermeye, mevcut anayasayı değiştirecek kanun ve yönetmelikleri formüle etmeye çalışılmıştır. Anayasa değişikliği sonucunda hükümet sistemi parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçmiştir. Türkiye, "cumhurbaşkanlığı sistemi" ile geçmişte yaşanan siyasi krizlerin önüne geçebilmek için yönetim kültürüne özgü düzenlemeler getirmeye çalışmış ve başkanlık sistemi ile diğer ülkelerin yaşadığı krizleri aşmak için mevcut anayasada ve mevcut anayasada düzenlemeler yapılmıştır. Anayasa’da gerçekleştirilen değişikliğin sonucu olarak hükümet sistemi değişime uğrayarak parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine doğru evrilme gerçekleşmiştir.

3.2. Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yönetişim ve Şeffaflık İlkesi

Türkiye’de kamu yönetimi geleneklerine bakıldığında, geçmişten günümüze güçlü merkezîyetçilik, bürokrasi ve katı idari yapının varlığı insanların dikkatini çekmiştir. Bu durumu ortadan kaldırmak ya da bu katı bürokratik yapıyı azaltmak için Merkezi Yönetim Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) ve Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) gibi kamu yönetiminde bazı iyileştirme çalışmaları olduğu da bilinmektedir. (Eryılmaz,46) Günümüzde bu anlayış çerçevesinde halkın idari yönetime katılımını sağlayan yönetim kavramı ve şeffaflık ilkesi nedeniyle yeni Türk idari yapısının eskiye göre daha şeffaf bir yapıya kavuştuğuna inanılmaktadır. Bu, kavramın temel ilkelerinden biridir. Şeffaflık ilkesine göre bu, kamu yönetiminde yapılan işlerin açık, basit ve anlaşılır olması ve alınan kararları kamuoyunun anlayabilmesi anlamına gelmektedir. Ancak burada belirtmek gerekir ki, şeffaflık konusunda atılan olumlu adımlara rağmen gelişmiş demokrasilere kıyasla insanlar denetimin birçok yönden gerekli olduğuna inanılmaktadır.

C.Başkanlığı sisteminde koalisyon hükümeti kavramı tamamen iptal edilmiş, en çok oyu alan aday C.Başkanı olmaktadır. Halk, cumhurbaşkanını doğrudan seçeceği ve seçilen cumhurbaşkanı yürütmenin başı olduğu için, halk kimi seçtiğini sürecin en başından itibaren daha net ve net bilecektir (Aslan, 2017: 92). Bu durumda yeni başkanlık sisteminin yönetişimin temel ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesini daha da genişleteceği düşünülmektedir. Yeni cumhurbaşkanlığı sisteminin getirdiği bir diğer önemli değişikliğin de bütçe ile ilgili olduğu görülmektedir. Mevcut parlamenter sistemde Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan bütçe kanunu taslağı meclis planlama ve bütçe komisyonunda görüşülmektedir. Mecliste sandalyesi olan siyasi partiler, komisyona temsilci sayıları oranında üye gönderirler. Program ve Bütçe Komisyonunda görüşülen bütçe kanunu taslağı daha sonra mecliste görüşülerek oylandı. Bütçe kanun taslağı Genel Kurul’da görüşülerek oylanır ve kabul edilirse Cumhurbaşkanının onayına sunulur. Cumhurbaşkanı'nın bütçe tasarısını onaylayıp Meclis'e geri gönderme hakkı yoktur. Önerilen önerinin buradaki şeffaflık ilkesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Önerilen yeni anayasanın 15. maddesi bütçenin hazırlanmasını öngörmektedir. Bütçenin hazırlanması görevi Cumhurbaşkanına, onaylanması görevi Türkiye Büyük Millet Meclisine bırakılmıştır. Bu durumda yapılması gereken anayasa teklifinin 15. maddesinde belirtilmiştir. Haberde, cumhurbaşkanı tarafından hazırlanan bütçenin meclis tarafından onaylanamaması durumunda bir ara bütçe hazırlanacağı belirtildi. Bu öneri şeffaflık ilkesine dayalı olarak değerlendirilirken yönetişim kavramının şeffaflık ilkesi ile uyumlu olduğu düşünülmekte olup, cumhurbaşkanının bütçesinin kabul edilmemesi bu ilkenin gelişmesine yardımcı olacaktır. Bu durumla karşılaşıldığında izlenmesi gereken belirli yöntem ve yöntemlerden dolayı konu kısa sürede çözülecek ve ülkenin istikameti girmeme kararı olacaktır. Bunun herhangi bir kriz durumuna düşmeden yönünü belirlemesini sağlayacağına inanılıyor.

Şeffaflık ilkesi açısından bir diğer önemli konu ise olağanüstü hal ile ilgilidir. Mevcut parlamenter sistemde, cumhurbaşkanının düzenlediği bakanlar toplantısı, kanunu istediği kapsam ve usulde değiştirme ve olağanüstü hal oluştuğunda kanunu yürürlükten kaldırma hakkına sahiptir. Gerektiğinde uygulanmaktadır. Hatta temel hak ve özgürlüklerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir. Önerilen yeni anayasada olağanüstü hal ilan etme yetkisi cumhurbaşkanına verilecek, ancak idari konularda ve yürütme yetkisi kapsamında kararlar alınabilecek (Alkan, 2017). Anayasa'nın 104. maddesinde yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin temel hak ve özgürlükler ile siyasi hak ve yükümlülükler herhangi bir kısıtlama getiremeyeceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, şeffaflık ilkesine dayalı yeni başkanlık sistemi ile mevcut sistem karşılaştırıldığında, Cumhurbaşkanının Cumhurbaşkanı olduğu Bakanlar Kurulu'nun geniş yetkilerinin parlamento kapsamına girmeyeceği görülmektedir. Yeni başkanlık sisteminde. Yeni sistemde cumhurbaşkanlığı kararnamesi sadece idari konularda çıkarılmakta, bu da çıkarılan konuların belirli ve açık olmasını ve çıkarılan kararnamenin sınırlarının net olmasını sağlayabilmektedir.

Buraya kadar bahsedilen konuların, yeni cumhurbaşkanlığı sisteminin, yönetişimin temel ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesine katkıda bulunan, bu ilkenin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak yeni cumhurbaşkanlığı sisteminin şeffaflık açısından önemli katkılarının yanında, şeffaflık ilkesiyle ters düşen bazı taraflarının olduğu da düşünülmektedir. Cumhurbaşkanlığı sisteminde yeni oluşturulan cumhurbaşkanı yardımcılığı makamının kaç kişiden oluşacağı açıklanmamaktadır. Bu durumun en azından belirli bir sınır aralığında açıklığa kavuşturulmasının şeffaflık ilkesi açısından gerekli ve önemli olduğu düşünülmektedir. Şeffaflık ilkesi açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek olan diğer bir konu da halkın cumhurbaşkanı yardımcılarını, cumhurbaşkanıyla birlikte seçemeyip, yardımcılarının seçimden sonra doğrudan cumhurbaşkanınca atanacak olmasıdır. Dünyada başkanlık sistemiyle yönetilen birçok ülkede oy pusulalarında başkan yardımcılarının da isimleri yer almaktadır. Bu durumda halk, başkan ile birlikte yardımcısını da açık bir şekilde seçmekte daha en başında desteklediği başkan adayının yardımcısının, kim olduğunu bilmektedir. Burada bahsedilen nedenlerden dolayı, bu konuların şeffaflık ilkesine biraz ters düştüğü ve yeni cumhurbaşkanlığı sisteminin bu haliyle şeffaflık ilkesinin gelişimini engelleyeceği düşünülmektedir.

3.3. Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Hesap Verilebilirliği

İdari dairenin eylem ve işlemlerini hukuk kuralları çerçevesinde keyfilikten uzak tutması ve kamu yararı gözetmesi tam da hesap verebilirlik ilkesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemin hesap verebilirlik sistemi temel olarak dört mekanizmadan oluşuyor: siyaset, finans, idare ve hukuk. Türkiye'de dört yılda bir seçim yapmak, siyasi hesap verebilirliğin en etkili biçimi olarak kabul ediliyor. İdari mekanizma ile ilgili olarak, hesap verebilirlik sistemi, çeşitli bakanlıkların teftiş kurulları ve yapılarındaki genel bürolar tarafından formüle edilmektedir. Kamu kurumu niteliğindeki kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, vakıflar, dernekler ve benzeri kuruluşlar denetim kapsamına alınır. Ekonomik açıdan hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılıp kullanılmadığını gösterir. Hukuki kontrol, kanunun anayasaya uygunluğu üzerindeki kontroldür.

Yürütme gücünün ikiliği, anayasa değişikliğinin en önemli özelliklerinden biri olup, başbakanlık sisteminin kaldırılması ve cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesiyle çözülmektedir. Bu nedenle gelecekteki C.Başkanı ile Başbakan arasında olabilecek ulusal krizleri önlemeyi amaçlanmaktadır. Yürütme yetkisinin halk tarafından seçilen cumhurbaşkanına devredilmesi, cumhurbaşkanının çok güçlü ve hesap verebilir boyutunun tek adam olacağı endişelerini de beraberinde getirmektedir. Değiştirilen anayasa hükümlerine bakıldığında, yürütmenin tek önemli olduğu ve cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçildiği, 105. madde hükümlerine göre "cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun dengeli bir denetim mekanizması olduğu ortaya çıkıyor. Bu konudaki düzenlemelerde Cumhurbaşkanının da kişisel fiillerinden kaynaklanan suçlardan sorumlu olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yargılanıp Yargıtay'da yargılabileceği görülmektedir. Yenilenen anayasa hükümlerine bakıldığında, cumhurbaşkanının sorumluluklarının kapsamının değiştirilmesi ve yürütmenin yürütme organına dönüştürülmesi, cumhurbaşkanının yargı organının bir hesap verebilirlik sistemine dönüştüğünü göstermektedir. 101. madde, cumhurbaşkanının niteliklerini ve tarafsızlığını açıklar ve gözden geçirilmiş anayasa hükümlerine dahil edilmiştir. Cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi, ülke yönetiminde kararları kimin alacağını ve kimin sorumlu tutulacağını ve kimin sorumlu olacağını netleştirmektedir.

3.4. Cumhurbaşkanlık Sistemine Yönetişim ve Katılım

Katılım ilkesi, demokrasinin temel unsurlarından biri ve toplumun belirli konularda doğrudan veya dolaylı olarak söz sahibi olabilmesi anlamına gelen yönetişimin temel ilkesidir. Demokratik bir ülkede katılımın yüksek ve aktif olması, idari veya idari sistemin demokratik bir yapıya sahip olduğu sonucunu doğurmaktadır. Ülkemizde idari yapılara katılımın artmasını engelleyen en önemli sebeplerden birinin seçilme yaşının Avrupa ülkelerine göre daha yüksek olması olduğu söylenebilir. Çoğu Avrupa ülkesinde yaş 18 olarak belirlenir ve oy verme yaşına gelen herkesin seçilme hakkı da vardır Ülkemizde seçim yaşı mevcut sistemden önce birçok düzenlemeden geçmiştir. İlk olarak 1876'da ilan edilen Kanun-u Esasi, seçim yaşını 30 olarak belirledi. O zamandan beri, 1924 Anayasası 22'yi, 1934 Değişikliği 30'u ve 1982 Anayasası'nı 30'u şart koşuyordu. Daha sonra 2006 yılında gençlere yönetimde daha fazla söz hakkı vermek ve yönetime katılımlarını artırmak amacıyla yapılan değişikliklerle seçim yaşı 25 olarak kabul edilmiştir (Kılıç, 2017). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi genel seçimlerden geçtikten

sonra, gençlerin hükümet operasyonlarına katılımını kısıtlayan 25 yaş sınırının 18'e indirilmiştir. Mevcut sistemde parlamento (<http://yasader.org>) 81 ilden 550 temsilci ve toplam 85 seçim çevresinden oluşuyor. Cumhurbaşkanlığı sistemi ile sandalye sayısı 550'den 600'e çıkacak.Geçti. Temsilci sayısı 600'e çıktıkça halkın temsili artacak ve halkın yönetime katılımı artacaktır. Milleti temsil eden temsilciler, halktan aldıkları yetki ve onay çerçevesinde mecliste halk adına bazı iş ve işlemlerde bulunacaklardır. Bu sayede halk, ülke yönetiminde söz hakkına sahip olma gücünde etkili olması amaçlanmaktadır.

Devletin üstün iktidarı, ya kişilerin haklarının ihlal edilmesinin aracı haline gelmekte ya da devletin imkânları çeşitli haksız menfaat edinmelerinin aracı haline getirilmektedir. Şeffaflıkta açıklık ve alenilik bu alanda suiistimallerin oluşmaması için esastır. Yapılan eylem ve işlemlerde bir şeyin gizli olmaması; açık ve aşikâr bir şekilde göz önünde ve meydanda olmasıdır. Yönetimde şeffaflık, yönetimin gerçekleştirdiği her türlü işlem ve eylemlerin halkın gözünün önünde, gözetim ve denetimine açık olmasıdır; herkesin, idarece gerçekleştirilen her türlü tasarrufları görebilmesi ve bilebilmesinin sağlanmasını ifade eder. Yönetimde şeffaflığın olmadığı mahallerde her türlü kirlilikler, karanlık ilişkiler, yolsuzluk ve yozlaşmalar türeyecektir. İşte idarî şeffaflığın ışık ve aydınlığı, kamusal kaynaklı her türlü kirlenme ve yozlaşmalara karşı koruyucu ve yok edici bir etkiye sahip bulunmaktadır.(Özay,15)

Devletin kendi içinde gerçekleştirdiği reformlar, yönetim düşüncesini önemli gelişmelerin olduğu imajında olumlu adımların atılmasına öncülük etmiştir. Yönetişim kavramı ve Türkiye'nin "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", açık ve şeffaf bir yönetim yöntemi olarak tanımlanabileceği görülmektedir. Siyasi idarenin kanunla ve eşit hak anlayışı ile yönetilen, demokratik katılıma dayalı bir C.Başkanlığı yönetiminin oluşturulması istenilmektedir.(Akıncı,2018:14)

4. C.başkanlığı hükümet sisteminde yönetim ilkeleri açısından halkın olgusu ilişkin gözlemler

C.Başkanlığı Hükümet sisteminin yönetim ilkelerinin uygulanmasına ilişkin bazı eksik ve hatalı eylemlerin oluşabilmesi yeni hükümet ve devlet yönetim sistemine geçiş sürecinde mümkün olabilmesi kaçınılmazdır. Önemli olan ileri ki süreç içerisinde eksiklikler hatalara ilişkin düzenlemeler ve çözümlenmelerin yapılabilmesidir. C:başkanlığı sistemine ilişkin bazı yapılanmalar Endonezya Cumhurbaşkanlığı sisteminden yararlandığı görülmektedir.(Endonezyadaki C.Başkanlığı yardımcılığı sisteminde 3 yardımcı görev almaktadır. Endonezya'da İdari Reform: Cumhurbaşkanlığı Örneği 1998-2014,Dok.Tezi,Danışman Prof.Dr.Ali Acar)

Konuya ilişkin hem anket hem de gözleme dayalı ön pilot uygulaması yapılmıştır. 1500 Kişi üzerinde anket yapılmıştır.(750 erkek,750 kadı) Gözlemlerimizde C.Başkanlığı Hükümet sisteminde Halkın büyük çoğunluğu ise;

- Halkın beklentilerine
- Halkın hizmet anlayışının farkına varan
- Hesap verebilen
- İmar planlarında şeffaflık oluşturan
- Arazileri parsel parsel satmayan
- Hangi görüşte olursa olsun adil ve eşit davranan bir Siyasi idare hizmeti istemektedirler.

Tablo:1 Ankete Katılanların Meslek Dağılımı

	%
Memur	12
İşçi(özel)	19
Esnaf	10
Çiftçi	4
İşçi(kamuda)	8
Ev Hanımı	22.1
Emekli/ S.Meslek	17
Öğr	7
Toplam	100.0

Meslek dağılımına göre araştırmaya katılanların çoğunluğunu sırasıyla esnaf (%10); evhanımı (22); işçi (%19);çiftçi(%4) oluşturmaktadır. Diğer kısmındaki %7'lik kesim ise öğrenci grubunu oluşturmaktadır.

Tablo:2 Geçimlerinden memnun olma durumu

	%
Memnunum	43
Az memnunum	32
Memnun değilim	25
Toplam	100.0

Ankete katılanların % 43 geçimlerinden memnun olduklarını beyan etmişlerdir. %32 ise geçimlerinden az memnun olduklarını ve zar zor geçinmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.%25 ise geçimlerinden memnun değildir. Geçimlerinden memnun olmayanların içinde asgari ücretliler de yer almaktadır.

Tablo:3 C.Başkanlığının Politikalarından memnun musunuz

	%
Çok memnunum	5
Memnunum	42.6
Hiç Memnun Değilim	35
Diğer	10
Kararsız	7
Toplam	100.0

Bu soruya verilen cevaplardaki “memnun ” tercihinin yüksekliği Cumhur ittifakını oluşturan partiler ile ortak değerlendirilebilir. Hizmetlerden memnun olma durumu oranı toplam olarak %48.1 oranını göstermektedir. Bu oran C.Başkanlığı politikalarından memnun olma ile dolayısıyla hizmetlerden dolayı memnuniyetin bir göstergesidir.

Aslında seçimlerden sonra C.Başkanının balkon konuşması ile; seven sevmeyen oy veren vermeyen bütün kesimleri bütünleştirici yönde birleştirici mesajların verilmesi önemli olmaktadır.

Sonuç olarak bu aşamadan sonra yapılması gereken şey (halkın mülakat sırasında ifadelendirdiği) seçimden sonra da gerginlik olmaması, devlet idarecilerinin daha soğukkanlı ve hoşgörülü olunmasıdır. Olumlu gelişmelerle 19 yıldan beri hükümet eden bir partiye yakışan budur, bu soğukkanlılığa toplumun samimi tabanı da dahil herkesin ihtiyacı var. “Ülke kazanacaksa biz kaybetmeye hazırız” diyen bir lider herkesin kazanacağı bu yola er geç girecektir. Bu yönde söylemler ve politikalar daha olumlu gelişmelere yol açabilir

Tablo:4 Başkanlığı Hükümet Sistemi olumlu yönleri

	%
Esnek çalışma sis.uygulanması	18
Gençlere/işkur vb Kurumlarla istihdamı artırma	13
Tanzim satışları	26
Teşvik tedbirleri	12
Pandemide sağlık hizmeti	24
Cevap Vermek İstemeyen	7
Total	100.0

C:Başkanlığı hükümet sistemine ilişkin fiyat düzenlesinin sağlanması amacıyla tanzim satış yerlerinin açılması olumlu olarak görülmesine rağmen bu satış yerlerinde fiyatların yüksek olduğu vatandaşlar tarafından dillendirildiği ortaya çıkmaktadır. İkinci sırada pandemi sürecinde sağlık hizmetlerine ilişkin olumlu yaklaşımlar, üçüncü sırada ise pandemi sürecinde esnek çalışma sisteminin uygulanmasına ilişkin olumlu yaklaşımların yer aldığı görülmektedir.

Tablo:5 C.Başkanlığı Hükümet Sis. ne bekliyorsunuz

	%
Atamalarda liyakat,eşitlik sağlanması	26,8
Hizmet etkinliğinin artırılması	31,1
Ortak paydada uzlaşma sağlanması	29,1
Halkın katılım ve kararlarına duyarlı olmalı	11,4
Cevap Vermeyen	1,7
Toplam	100.0

Bulgular incelendiğinde, siyasi idarenin hizmet etkinliğinin artırılması birinci sırada yer alırken ikinci sırada sorunları dinleyen ve çözmeye çalışan ve ortak payda üzerinde uzlaşma sağlayıcı politikalar üreten bir yönetim algısı ortaya çıkmaktadır. %26.8 oranında ise ülkedeki kamu ve yerinden yönetim birimlerine atamalarda keyfilik olmaması, liyakat, adalet ve eşitliğin sağlanması istenilmektedir.(Atama yetkisi bende istediği atarım anlayışı yerine, halkın seçimle destek verdiği gruplarla istişare ve müşavere yapılması, katılımın sağlanması ilkelerinin uygulanması vatandaşlar tarafından vurgulanmaktadır. Yapılan Mülakatlarda halkın atamalarda parlamenter sistemde olduğu gibi ben yaptım oldu- bitti emrivakisinin oluşmaması istenilmektedir. Özellikle mülakat sırasında halkın dillendirdiği konulardan bazıları not edilmiştir. Bu analiz olgusal durumu yansıtmaktadır. Bunlar arasında;

1. Atamalarda ben atarım, yürütme erki bende istediğim atarım anlayışının terk edilmesi Özellikle bürokrasi ve hizmet yerinden yönetim kurumlarındaki atamalarında eşitlik ve liyakatin ön planda tutulması
 - 2.C.Başkanlığı kararnamelerindeki değişiklikler
 3. Temel gıda fiyatlarında ve döviz ve altın fiyatlarındaki spekülasyon artışların zamanında(just in time) ile tedbir alınması, Her bakanlık ve kurumun görev tanımları içerisinde yer alan özellikle temel gıda fiyatlarında denetimlerin etkin yapılması
 4. Toplumda gerilimleri yükseltecek siyasi söylemlerin daha yumuşak olunması ve sıradışı lisanın kullanılmaması
 5. Tek adam imajının silinmesi, siyasi iktidarın Ankara ve İstanbul'u kaybetmesine yol açan hataların 2023 te de yapılmaması konusunda uyarılarda mülakat sırasında dillendirilmiştir.
- İktidarın meşru olması, yönetilenler tarafından kabul edilmesi ve doğal olarak ona itaat edilmesi ve bu iktidarın otorite olması sonucunu doğurmaktadır. Bir iktidar, ona itaat edilmesi konusunda bir uzlaşma varsa meşrudur. Meşru olmayan iktidar, iktidar olmaktan çıkmakta ve kaba bir güçten başka bir şey olmamaktadır. Bu takdirde kendisine boyun eğilmesini sağlayabildiği sürece varlığını koruyabilmektedir.(Gönenç,2017:133)
- İktidarlar ve yönetim biçimlerinin her konuda doğru yaptıkları inancı, meşruiyet ısrarları başlangıçta verilen rıza ve güven çoğunluğu yapılan eylem işlemler sonucunda güven ve desteğin azalarak bir süre sonra 'Meşruiyet krizine' dönüşebilir. Krizlere rağmen meşruiyet inançları iktidarları bir süre sonra yönetilenlerle karşı karşıya getirebilir. Kamuoyunda yapılması gereken denetim ve tedbirlerin zamanında alınmaması, halkın hatta sessiz çoğunluğun tepkilerinin dikkate alınmaması Montesque'nin deyiimiyle halkın çoğunluğu tarafından seçimle iktidara gelen idare, zaman içerisinde yapılan işlemler sonucunda halkın çoğunluğun azalması halinde çözüm yolu seçim zamanı iktidarı değiştirmekten geçmektedir.(Aslan,2017:265)

Sonuç ve Değerlendirme

Halkın katılımı, bireyleri kendi hayatlarını etkileyen kararlara daha doğrudan dahil ederek, demokratik kurumların meşruiyetini ve hesap verebilirliğini arttırma yolu olarak görülmektedir. İdarenin karar alma süreçlerinin halka açık olması istenilmektedir. Bu önpilot araştırması halkın algısından öte olgusal duruma ilişkin bir analizi ortaya koymaktadır.

Şeffaf bir yönetimde, idarenin alacağı kararlar halkın görüş ve önerilerine açıktır. İdarenin işleyişinin demokratik olabilmesi ve halkın devlet iktidarını dizginleyebilmesi için, hukuki düzeyde bireylerin idarenin karar alma sürecine katılarak onu etkileyebilme imkânına kavuşturulmaları gereklidir. Bu sistemde, idare tarafından alınan kararlar tek yanlı olmayıp karşılıklı tartışmalarla ortaya çıkmakta ve bireyler salt siyasi anlamda değil teknik olarak da ortak payda (ortak akıl) üzerinde yönetmek anlamına da gelmektedir. Bu yöntemin uygulanmasıyla, daha kararların alınması aşamasında hukuksuzlukların katılım yoluyla engellenebilmesi için gerekli imkân sağlanması mümkün olabilecektir.

Şeffaf yönetim ile yönetimde tarafsızlık sağlanır, idarenin daha objektif hareket etmesi temin olunarak "kayırmacılık" şeklindeki eşitlik ilkesini yok eden hukuksuzluklar böylece bertaraf edilmiş olunur.

Kaynaklar

- Acar, Ali, Siyasal ve Toplumsal Değişim, Billur Yay.2019,Konya
- Akıncı, B. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Olası Demokratik ve Ekonomik Etkileri, Turkish Studies, 12(24), 1-16.
- Aslan, A. (2017), "Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü İhtiyacı Demokratikleşme, İstikrar, Kurumsallaşma", Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Miş N., Duran B. (ed.), Ankara, Seta Yayınları, ss.85-143.
- Aslan, Mahmut Montesquieu'nun Siyaset Sosyolojisi, İst.Üni.Sosyoloji Der. 2012,C:3 Sayı:1,263-288
- Ateş, H., Akpınar, A. (2017). Hükümet Sistemleri ve Özgürlük: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Strategic Public Management Journal, 3(6),1-22.
- Bilal Eryılmaz, **Bürokrasi ve Siyaset**, 2. Basım, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004
- Bozkurt, Ö., Ergun T. (1998), Kamu Yönetimi Sözlüğü, Ankara, TODAİ Yayınları
- Murat Akçakaya, Abdülkadir Özdemir Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Ve Siyasal İstikrarlı Presidential System Of Government And Political Stability -
- Graham, John; Amos, Bruce and Plumtre, Tim (2003) Principles for Good Governance in the 21st Century, Policy Brief No.15. Ottawa, Canada: Institute On Governance as based on United Nations Development Program "Governance and Sustainable Human Development" (1997)
- Gönenç, Levent, "Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyet Problemi", AÜHFD, 2016,C.50, S.1
- https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf
- Miş N., Duran, B. (2017), "Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi", Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Miş N., Duran B. (ed.), Ankara, Seta Yayınları, ss.17-50.
- Özay, İlhan, Günışığında Yönetim, Alfa y., İstanbul, 1996.

- Öztoprak, A. (2011), “Yönetişim Yaklaşımı ve Belediyeler: Yönetişim Göstergeleri açısından Malatya Belediyeleri Araştırması”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Palabıyık, H. (2003), “Yönetimden Yönetişime: Yönetişim, Kentsel Yönetişim ve Uygulamaları ile Yönetişimde Ölçülebilirlik Üzerine Açıklamalar”, Yerel ve Kentsel Politikalar, Çukurçayır A. M., Tekel A. (ed.), Konya, Çizgi Yayınları, ss.225-279.
- Topuz, S. K. (2016). Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma, Ege Akademik Bakış, 16(3), 461-476.
- Wood, Stephen Human resource management and performance First published: IJMR,21 May 2003